

สารบัญ

คำแถลงของมูลนิธิโครงการเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านไทย	(1)
คำขอบคุณของมูลนิธิโครงการเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านไทย	(15)
คำนำสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย	(17)
คำนำของหัวหน้ามูลนิธิโครงการ	(20)
คำนำของพหุวิจัย	(23)
บทคัดย่อ	(25)
ABSTRACT	(28)
สารบัญ	(31)
สารบัญตาราง	(35)

บทที่ 1

สภาพภูมิศาสตร์และภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของภาคเหนือ	1
1.1 สภาพภูมิศาสตร์ของภาคเหนือตอนบน	2
1.2 ภูมิอากาศ	5
1.3 ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของภาคเหนือตอนบน	6

บทที่ 2

เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือ	
ยุคปรับเปลี่ยนสู่ระบบทุนนิยม(พ.ศ.2442-2504)	31
2.1 เพาะปลูก เก็บหา และล่าสัตว์: ระบบผลิตเพื่อเลี้ยงดูตนเองในชุมชนหมู่บ้าน	35
2.2 เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านบนพื้นฐานวัฒนธรรมข้าว	43
2.3 ที่ดิน แหล่งน้ำ และแรงงาน	48
2.3.1 ที่ดินเพื่อการเพาะปลูก	48
2.3.2 แหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูก	61

2.3.3	แรงงาน	64
2.4	ผลกระทบของระบบทุนนิยมต่อระบบการผลิต และวิถีชีวิตของชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือ	66
2.4.1	ผลกระทบต่อการผลิตข้าวในภาคเหนือ	67
2.4.2	ปัญหาหนี้สินชาวนา	79
2.5	วัฒนธรรมชุมชนกับระบบการผลิต ของชุมชนหมู่บ้าน	81
2.5.1	พิธีกรรมในการเกษตร: กลไกทางวัฒนธรรม ในการประกันผลผลิต	82
2.5.2	ระบบการแลกเปลี่ยน: ทุนทางวัฒนธรรม เพื่อความอยู่รอดของชุมชน	85
2.6	การค้า หัตถกรรม และ การขายแรงงาน: การพัฒนา สู่ระบบทุนนิยมในชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือ	93
2.6.1	การค้าและพ่อค้าชาวนา	94
2.6.2	การค้าขายสินค้าเกษตรกรรมแปรรูป และหัตถกรรมเฉพาะท้องถิ่น	120
2.6.3	การขายแรงงาน	125
2.6.4	การพัฒนาการคมนาคมและผลกระทบต่อ ระบบเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้าน	129
2.6.5	ภาพรวมเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือ ก่อนแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 พ.ศ.2504	138

บทที่ 3

เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือยุคเร่งรัดพัฒนาชนบท

พ.ศ.2504-2524	147	
3.1	ระบบเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม ในชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือ	151

3.2	การเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจการเกษตร	164
3.2.1	การขยายตัวของกลุ่มทุนจากภายนอกเข้าสู่ชุมชน หมู่บ้านและการปลูกพืชพันธะสัญญา	171
3.2.2	การปลูกไม้พื้ลเพื่อการค้า	176
3.3	ปัจจัยการผลิต : ปัญหาและการแก้ไข	178
3.3.1	ที่ดิน	178
3.3.2	แหล่งน้ำใช้ในการเกษตรกรรม	188
3.3.3	การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน	192
3.3.4	การประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตร	197
3.3.5	การค้าและอุตสาหกรรมในครัวเรือน	198
3.4	ภาพรวมของเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือ ยุคเร่งรัดพัฒนาชนบท	200
3.5	วัฒนธรรมชุมชนหมู่บ้านกับการปรับเปลี่ยน ทางเศรษฐกิจ	211
3.5.1	พิธีศาสนาและความเชื่อท้องถิ่น ในชุมชนหมู่บ้าน	211
3.5.2	การรวมทุนภายในชุมชนหมู่บ้าน	213
	สรุป	218

บทที่ 4

เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านยุคเกษตรพาณิชย์และอุตสาหกรรม
พ.ศ.2525-2542 223

4.1	การปรับเปลี่ยนระบบเกษตรดั้งเดิมและการขยายตัว ของระบบเกษตรพาณิชย์	228
4.1.1	การขยายตัวของเกษตรพาณิชย์	234
4.1.2	การเกษตรแบบพันธะสัญญา	242
4.1.3	นวัตกรรมใหม่ในการผลิต และเทคโนโลยีการเกษตร	253

4.2	ปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ดิน และน้ำ	258
4.3	การพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน	263
4.4	การเปลี่ยนแปลงสิทธิในการเป็นเจ้าของที่ดินและ การถือครองที่ดินของชาวมาในชุมชนหมู่บ้าน	265
4.5	การประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตร	274
4.6	การปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจภาคเหนือ	279
4.6.1	อุตสาหกรรมครัวเรือนและหัตถกรรม ในชุมชนหมู่บ้าน	283
4.6.2	ธุรกิจท่องเที่ยว	289
4.6.3	อุตสาหกรรม: นิคมอุตสาหกรรม และอุตสาหกรรมขนาดย่อมในท้องถิ่น	291
4.6.4	การค้าชายแดน	299
4.7	ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจ ต่อชุมชนหมู่บ้าน	302
4.7.1	การขยายตัวของเมืองและผลกระทบต่อเศรษฐกิจ ชุมชนหมู่บ้าน	308
4.7.2	พลังและยุทธวิธีของชุมชนหมู่บ้านต่อการ เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม	315
	สรุป	322

บทที่ 5

บทสรุป

บรรณานุกรม

325

332